

Stefan Żurawski

Polityczne organizacje młodzieżowe a problemy osadnictwa na Pomorzu Zachodnim w latach 1945-1950

Słupskie Studia Historyczne 4, 167-182

1995

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Stefan Żurawski

**POLITYCZNE ORGANIZACJE MŁODZIEŻOWE
A PROBLEMY OSADNICTWA NA POMORZU ZACHODNIM
W LATACH 1945-1950**

1. Ziemie zachodnie i północne w działalności organizacji młodzieżowych

Powstałe w latach 1944-1945 polityczne organizacje młodzieży polskiej - Związek Walki Młodych (ZWM), Organizacja Młodzieży Towarzystw Uniwersytetów Robotniczych (OM TUR), Związek Młodzieży Wiejskiej RP "Wici" (ZMW RP "Wici") i Związek Młodzieży Demokratycznej (ZMD) wiele uwagi poświęcały problematyce ziem zachodnich i północnych. Koncentrowała się ona na upowszechnianiu wiedzy o ziemiach nad Nysą Łużycką, Odrą i Bałtykiem, organizowaniu brygad osiedleńczych, wysłaniu aktywów do organizowania instancji okręgowych i obwodowych, pomocy przy przesiedlaniu ludności oraz tworzeniu brygad do akcji zniwnej i innych prac. Działania te były podejmowane przez instancje poszczególnych organizacji młodzieżowych i ich aktywów.

Problematyka ziem zachodnich i północnych była przedmiotem obrad zarządów poszczególnych organizacji. Obradujące w styczniu 1945 r. Prezydium ZG ZWM poparło aktywny udział całej młodzieży w osadnictwie na ziemiach odzyskanych. Stanowisko to potwierdziło Plenum ZG ZWM, obradujące 2-3 marca 1945 r. W przyjętej uchwałie czytamy: "Mamy przed sobą zadanie faktycznego przywrócenia Polsce Ziem Zachodnich. Usuniemy pozostałości akcji germanizacyjnej (...) A ponad wszystko podejmiemy wielką akcję zagospodarowania terenów na zachód i północ od granic 1939 roku. Pójdą na te tereny miliony polskich chłopów i robotników. My młodzi, będziemy pionierami tej wielkiej historycznej akcji. Zagospodarujemy ziemię

dotąd pustą. Przygotujemy te tereny dla rodzin chłopskich i robotniczych. A kiedy na całym Śląsku i Pomorzu, nad Odrą i nad Bałtykiem będzie rozbrzmiewała mowa polska, kiedy chłop polski i robotnik będą na tych ziemiach pomnażali bogactwa i dobrobyt całego narodu - osiągniemy cel upragniony zjednoczony naród Polski w jednolitym i zwartym narodowym państwie"¹.

Również prasa młodzieżowa, a zwłaszcza "Walka Młodych", w wielu artykułach opisywała warunki życia na ziemiach zachodnich i północnych i wzywała młodzież do osiedlania się i zagospodarowania ich. W czerwcu 1945 r. ukazała się instrukcja Centralnej Stałej Komisji Porozumiewawczej Organizacji Młodzieżowych wzywająca polską młodzież do czynnego osadnictwa na odzyskanych obszarach. Jednocześnie dokument ten podkreślał, że obok udziału młodego pokolenia w tym osadnictwie należy tworzyć zręby organizacyjne poszczególnych związków, powołując instancje wojewódzkie, powiatowe i koła w terenie. Instrukcja podkreślała, że należy wysyłać młodzież najbardziej aktywną i świadomą swojej roli².

Problem udziału ZWM w osadnictwie na ziemiach zachodnich i północnych był dyskutowany również w toku obrad plenarnych Zarządu Głównego 17 maja 1945 r. Doceniając rangę problemu wyrażono troskę o to, aby na ziemiach odzyskanych nie osiedlać elementu przypadkowego. Pionierami tej historycznej misji powinni być najbardziej świadomi i wartościowi reprezentanci młodzieży polskiej³. Plenum podjęło decyzję o skierowaniu na te ziemie grup operacyjnych do organizowania kół i instancji ZWM w terenie.

Druga organizacja - Związek Młodzieży Wiejskiej RP "Wici" - już od momentu swojego odrodzenia wskazywała na potrzebę powrotu Polski na ziemie zachodnie i północne. W *Wiciowym posłaniu* wskazywano na potrzebę udziału młodzieży wiejskiej w osadnictwie na tych terenach. W lutym 1945 r. Polska Agencja Prasowa informowała o tworzeniu przez "Wici" grup, które miały organizować życie społeczno-gospodarcze na ziemiach zachodnich. Tworzone wówczas czołówki wiciowe powoływały ogniwa związku w terenie, niosły pomoc w zabezpieczeniu mienia w opuszczonych gospodarstwach⁴.

Podstawowe znaczenie dla "Wici" miał problem zapewnienia osadnikom chleba, w tym celu należało przeprowadzić sprzęt zbóż po przejściu frontu. W dniu 10 czerwca 1945 r. na łamach tygodnika

"Wici" ukazał się apel Prezesa ZG ZMW RP "Wici", Bolesława Ścibiorka, do młodzieży chłopskiej o udział w żniwach na północnych i zachodnich terenach Polski. W apelu czytamy: "Na naszych ZMW RP "Wici" ciąży szczególny obowiązek w związku z akcją żniwną. Obowiązek przodowania. Jesteśmy przecież najbardziej uświadomieni o wartości i konieczności tej pracy, mamy dobre przygotowanie zawodowe, poparte praktyką na swoich gospodarstwach, a przede wszystkim - kochamy ziemię. Nikt przecież nie wkłada w pracę swoją tyle czasu, tyle umiłowania, co chłop polski, który z ziemią związany jest najrozlicznieszymi więzami, wypływającymi z najgłębszych tajników duszy. Tak! Pójdziemy masowo na zachód, nawiążemy z powrotem łączność jak najserdeczniejszą z prastarą naszą ziemią piastowską, której już nigdy od Macierzy oderwać nie damy... Akcja żniwna na terenach zachodnich jest naszym ogólnopolskim zadaniem. Jest to egzamin z naszej dojrzałości. Egzamin ten musimy zdać celująco. My, Wiciarze, zdamy go na pewno"⁵.

W kilkanaście dni później (28 czerwca) "Wici" zamieściły komunikat Prezydium ZG ZMW RP "Wici" w sprawie tworzenia grup do akcji żniwnej na ziemiach zachodnich i północnych oraz w sprawach organizacyjnych, w których zobowiązywano młodzież "wiciową" do organizowania kół w terenie⁶.

Problemowi zasiedlenia i zagospodarowania ziem odzyskanych wiele miejsca poświęcono w czasie obrad Krajowego Zjazdu Delegatów 16-18 grudnia 1945 r., w którym uczestniczyły już delegacje młodzieży z ziem zachodnich i północnych. W przyjętej rezolucji stwierdzano: "młodzież wiciowa widzi w odzyskanych ziemiach zachodnich częściowe wyrównywanie niepowetowanych krzywd zadawanych na przestrzeni wielu wieków narodowi polskiemu przez zawsze zaborcze hordy germańskie i ziemi tych gotowi jesteśmy bronić przed każdą próbą odebrania ich Polsce".

Jednocześnie Zjazd postulował:

- powołanie z ramienia organizacji społecznych i gospodarczych komitetów kontroli społecznych, które pomagałyby Ministerstwu Ziem Odzyskanych w zasiedlaniu ich;
- zabezpieczenie mienia i majątków w celu przekazania przybywającym osadnikom;
- szybkie wysiedlenie Niemców z ziem polskich;

- usprawnienie transportu kolejowego do przewozu osadników;
- zapewnienie bezpieczeństwa na terenach zachodnich i walka z szabrownictwem oraz powołanie gromadzkich straży chłopskich⁷.

Podstawowe znaczenie w upowszechnianiu wiedzy o ziemiach zachodnich i północnych spełniał tygodnik "Wici", organ związku. Niemal w każdym numerze pismo zamieszczało informacje o tych ziemiach. Oto niektóre relacje. W numerze 4 z 1 maja 1945 r. gazeta publikuje informację o dotarciu do Gdańska aktywistów "wiciowych": "Z nad szmaragdowych fal wolnego Bałtyku, ślemy całej rodzinie wiciowej najserdeczniejsze pozdrowienia"⁸. Jeszcze bardziej wymowny jest numer 10 "Wici" z 10 czerwca tego roku. Na stronie tytułowej pisma zamieszczono mapę ziem zachodnich i północnych, w tle pola pełne zbóż i chłopą koszącego je. Gazeta zamieściła także cytowany już apel B. Ścibiora o udział w żniwach na ziemiach odzyskanych⁹.

Upowszechniała wśród młodzieży wiedzę o ziemiach zachodnich i północnych również organizacja OMTUR. Organ prasowy tej organizacji, tygodnik "Młodzi Idą", publikował dużą ilość materiałów dotyczących osadnictwa, stanu przemysłu, możliwości pracy, zachęcał do osiedlania się na tych ziemiach, podkreślając historyczną misję, którą omturowcy mają do spełnienia. Podobnie jak ZWM i ZMW RP "Wici", kierownictwo OMTUR sprawę zasiedlenia i zagospodarowania ziem zachodnich i północnych uznało za najważniejszą w działalności całej organizacji. W numerze 11 z 26 czerwca 1945 r. tygodnika "Młodzi Idą" zamieszczono artykuł, w którym czytamy: "Zasiedlenie Ziem Odzyskanych to jeszcze jedna sposobność zadokumentowania przed krajem, że młodzi socjaliści, to pionierzy wszystkich szczytnych poczynań". Rozwijając tę tezę autor artykułu pisał: "Wśród wyjeżdżających na Zachód kolumn pionierów polskości i postępu musi się znaleźć odpowiednio wielka część młodzieży turowej, która oprócz czynnika ofiarnej i rzetelnej pracy, wniesie jeszcze ważny czynnik ideowy. Niebieskie koszule muszą błękitem swym rozprześcić się na odzyskanych ziemiach ojczystych (...) Turowcy na Zachód - oto hasło dnia dzisiejszego"¹⁰.

Polityczne organizacje młodzieżowe, reprezentujące różne programy i koncepcje polityczne budowy nowej Polski, problem udziału w zasiedlaniu i zagospodarowaniu ziem odzyskanych uznawały za bardzo istotny element swojej działalności. Jej efektem było wypracowa-

nie wspomnianej instrukcji CKPOM z czerwca 1945 r., w której czytamy: "Wszystkie organizacje młodzieżowe zrzeszone w CKPOM winny wysłać na tereny zachodnie jak najwięcej światłej, ideowej młodzieży, która stanowić będzie główną podstawę sił polskich na ziemiach rewindykowanych. W tym celu należy wszcząć akcję propagandowo-werbunkową, zmobilizować grupy chętnych i wysłać na Zachód w porozumieniu z Komisjami Przesiedleńczymi i PUR"¹¹.

Działania ruchu młodzieżowego promującego osadnictwo były częścią ogromnego, ogólnonarodowego wysiłku. Efekty są trudne do ustalenia, można jedynie wskazać na działania, które podejmowały poszczególne organizacje, ich instancje, koła i członkowie. Prace te zmierzały do:

- upowszechniania wiedzy o ziemiach zachodnich i północnych oraz wyjaśnianie młodzieży konieczności wyjazdu na nie,
- organizowania w miarę sił i środków własnych ekip dla prowadzenia akcji osiedleńczych,
- kierowania aktywu na ziemie odzyskane w ekipach partii i stronnictw politycznych oraz administracyjnych,
- pomocy i współdziałania z instytucjami prowadzącymi prace osiedleńcze.

2. Działalność młodzieżowych ekip organizacyjno-przesiedleńczych

Prowadzona centralnie akcja upowszechniająco-wyjaśniająca spowodowała, że już wiosną 1945 r. utworzono pierwsze grupy, które skierowano na ziemie zachodnie i północne. Na Pomorze Zachodnie do Piły, Szczecinka, Koszalina i Szczecina dotarły grupy ZWM kierowane przez Albina Lasonia, Witolda Leskiego i Bożenę Puchalską. Zorganizowały one pierwsze koła i zarządy powiatowe związku oraz powołały zarząd wojewódzki. Jednocześnie miały wspierać władze administracyjne w akcji osiedleńczej. W pracach osiedleńczych ważnym zadaniem było tworzenie warunków osiedleńczych młodzieży przybywającej z ziem dawnych Polski oraz powracającej z głębi Niemiec. Dla realizacji tego zadania ZWM zorganizował domy noclegowe i stołówki w Szczecinku, Koszalinie, Słupsku, Szczecinie, Pile

i Stargardzie. Część młodzieży, która przebywała w tych ośrodkach wstąpiła w szeregi związku¹².

Obok wymienionych grup na Pomorze Zachodnie dotarły grupy aktyw organizowane przez poszczególne instancje wojewódzkie i powiatowe ZWM. Najaktywniej w akcji osiedleńczej uczestniczyły organizacje z sąsiednich województw, czyli poznańskiego i pomorskiego. Z województwa poznańskiego przybywała młodzież w ramach tzw. patronatu miast wielkopolskich nad Pomorzem Zachodnim. Młodzież z Gniezna dotarła do Koszalina, z Poznania do Szczecina, z Szamotuł do Słupska. Sporadycznie docierały także na Pomorze Zachodnie grupy z innych miast, jak Kraków, Kielce, Rawa Mazowiecka, Piotrków, Żyrardów, a nawet z Warszawy. W 1945 r. większość ekip pracowała przy żniwach i po wykonaniu tych prac najczęściej wracała do miejsc zamieszkania. Wskazywano na takie poczynania już w sprawozdaniu ZW ZWM w Koszalinie z 29 lipca tego roku. Trudno się temu dziwić, albowiem ówczesne warunki nie sprzyjały samodzielnemu osiedlaniu się ludzi młodych. Jeśli liczba młodzieży w 1945 r. na Pomorzu Zachodnim zwiększała się, był to wynik przemieszczenia się całych rodzin. Napływ ludności wymagał wykonania wielu prac przygotowawczych: administracyjnych, propagandowych i organizacyjnych. Istotna była także pomoc osadnikom po przybyciu transportu w załadunku na podwoły i bezpiecznym dojeździe do miejsca nowego zamieszkania. W te czynności zaangażowane były młodzieżowe grupy osiedleńcze, aktyw i członkowie kół. W Szczecinku zetwemowcy informowali przesiedleńców i repatriantów oraz kierowali ich z dworca kolejowego do punktu etapowego i właściwych urzędów. Członkowie ZWM ze Szczecinka zaangażowali się także w eskortowanie transportów z osadnikami z punktów etapowych do miejsc zasiedlenia. Podobnie działali członkowie ZWM w Koszalinie, Białogardzie i Drawsku. W powiecie gryfickim dziewczęta z ZWM uczestniczyły w dyżurach na dworcu w Gryficach i Trzebiatowie oraz utrzymywały łączność z punktem etapowym PUR, a w Nowogardzie zetwemowcy i wicjarze we wrześniu i październiku 1945 r. pomagali przy rozładowaniu transportów z osadnikami i eskortowali ich do nowych miejsc osiedlenia¹³.

Zgodnie z zarządzeniem Pełnomocnika Generalnego dla Ziemi Odzyskanych z 14 maja 1945 r. latem i jesienią powołano na Pomo-

rze Zachodnim sieć komitetów osiedleńczych. Spełniały one rolę organów pomocniczych w akcji osiedleńczej prowadzonej przez władze administracyjne. W ich skład wchodziłi przedstawiciele władz politycznych, związków zawodowych, organizacji społecznych i młodzieżowych oraz bezpieczeństwa i wojska. W komitetach tych były reprezentowane ZWM, ZMW RP "Wici" i OM TUR¹⁴.

Zorganizowane działanie ZMW RP "Wici" rozpoczęła grupa Stanisława Łęckiego z powiatu iłżeckiego, która zgłosiła się do dyspozycji Pełnomocnika Generalnego dla Ziem Odzyskanych i dotarła na Pomorze Zachodnie na początku lipca 1945 r. W wyniku tego pierwsze koła "Wici" powstały już w maju w powiecie złotowskim. Grupa S. Łęckiego w Koszalinie została podzielona na mniejsze zespoły, które skierowano do 9 powiatów, w tym jedną do Strzelec Krajeńskich¹⁵.

Powstające koła i zarządy powiatowe ZMW RP "Wici" włączyły się do akcji przesiedleńczej. W powiecie nowogardzkim młodzież "wiciowa" uczestniczyła w kierowaniu osadników do miejsc zasiedlenia i współdziałała z władzami osiedleńczymi. Podobnie było w Złotowie, gdzie prowadzono punkty informacyjne i niesiono pomoc osadnikom. Podobną działalność prowadzono w innych powiatach, zwłaszcza tam, gdzie organizacje wiciowe miały wsparcie ruchu ludowego¹⁶.

Istotnym wkładem "Wici" w rozwój osadnictwa na Pomorzu Zachodnim było zorganizowanie akcji zniwnej w 1945 r. Grupy młodzieży "wiciowej" przybyły z województw poznańskiego, krakowskiego, rzeszowskiego i bydgoskiego. Ogółem organizacje młodzieżowe skierowały na Pomorze Zachodnie ponad 4000 osób, najwięcej do powiatu kamieńskiego i kołobrzeskiego. Własne brygady tworzyły także zarządy powiatowe ZWM i "Wici"¹⁷.

Skromna baza źródłowa uniemożliwia dokładne przedstawienie wkładu w akcję osadniczą na Pomorzu Zachodnim trzeciej organizacji - OM TUR. Można jedynie przypuszczać, że OM TUR interesował się w swojej działalności problemami osadnictwa. Jednak działało inaczej niż ZWM i "Wici". Wynikało to także z charakteru organizacji, która początkowo rozwijała się w środowisku miejskim i dopiero później podjęła działalność wśród młodzieży wiejskiej. Pierwsze grupy omturowców przybyły wraz z grupami działaczy socjalistycznych do Szczecinka. Kolejne z Warszawy, Łodzi, Krakowa i Poznania do

Koszalina, Szczecina i Słupska. Już jesienią 1945 r. OM TUR prowadził domy noclegowe w Szczecinku, Polczynie Zdroju, Koszalinie i Szczecinie. Przeszkoleni w Szkole Centralnej Związku członkowie OM TUR uczestniczyli w odprowadzaniu transportów przesiedleńczych do Szczecina¹⁸.

3. Pomoc repatriantom i przesiedleńcom

Niewielkie ekipy władz administracyjnych i osiedleńczych z dużym trudem mogły zapewnić napływającym osadnikom mieszkania, pracę i pomoc w zdobyciu żywności w czasie transportu i pierwszych tygodniach pobytu w nowych miejscach. Zdarzało się często, że transporty z osadnikami stały długo na bocznicach kolejowych. W tych warunkach liczyła się każda pomoc. Spontanicznie organizowana doraźna pomoc ze strony tworzących się organizacji społecznych, związkowych czy młodzieżowych była bardzo cenna.

Już jesienią 1945 r. i wiosną 1946 r. młodzież z "Wici", OM TUR i ZWM oraz harcerze organizowali zbiórki pieniędzy i odzieży dla repatriantów, którą następnie przekazywano do dyspozycji PUR. Organizowano także pomoc dla repatriantów z okazji Świąt Bożego Narodzenia i Wielkanocy. W 1946 r. akcje takie przeprowadzono w powiatach koszalińskim, gryfickim, białogardzkim, kołobrzesckim, słupskim i złotowskim. W Słupsku, Koszalinie i Gryficach zadania te realizowano w ramach Komisji Porozumiewawczych Organizacji Młodzieżowych.

Nad problemami udziału ruchu młodzieżowego w pomocy przesiedleńcom i repatriantom dyskutowano na posiedzeniu Wojewódzkiej Komisji Porozumiewawczej 19 kwietnia 1946 r. w związku z przewidywanym w najbliższych miesiącach dużym napływem osadników. Przedstawiciele ZWM, OM TUR, ZMW RP "Wici", ZMD i ZHP udzielali wsparcia przy przyjmowaniu, rozładowywaniu i rozsiedlaniu przybywającej ludności. Organizacje te miały objąć opiekę nad 19 punktami etapowymi i 2 punktami rozdzielczymi w Szczecinku i Szczecinie. Zakres wykonywanych prac w porozumieniu z PUR ustalił Przewodniczący KW OM TUR, Waclaw Dobiszewski. Młodzież miała dyżurować w punktach sanitarnych i żywieniowych, kiedy

napływ osadników będzie wymagał pracy całodobowej¹⁹. Prace te były realizowane przez organizacje młodzieżowe, potwierdza to sprawozdanie Zarządu Okręgowego PUR za czerwiec 1946 r. Sprawozdania wojewódzkie potwierdzają instancje powiatowe poszczególnych związków młodzieży. W Szczecinku koło OM TUR ze starostwa w maju i czerwcu pełniło dyżury na dworcu kolejowym. O pomocy w punktach sanitarnych informują sprawozdania z Białogardu, Wałcza i Koszalina²⁰.

Wymienione formy działania podejmowały także koła "Wici", zwłaszcza w powiecie nowogardzkim, złotowskim, słupskim, bytowskim i miasteczkim. Koła "Wici" z Kłęczna, Przewozu, Somin, Ugoszczy i Tuchomia zorganizowały z okazji Święta Ludowego w 1946 r. kwesty na rzecz repatriantów. Uzyskano kwotę 12 000 zł oraz odzież. Podobne zbiórki przeprowadzały koła "Wici" w Krajence, Świętej, Zakrzewie, Starym Gronowie i Tarnówce w powiecie złotowskim²¹.

4. Udział organizacji młodzieżowych w osadnictwie spółdzielczo-parcelacyjnym

Prowadzona w 1945 r. z dużym nasileniem akcja osiedleńcza spowodowała, że powoli wyczerpywała się chłonność osiedleńcza. Brakowało zwłaszcza gospodarstw chłopskich. Struktura rolna ziem odzyskanych cechowała się przewagą wielkiej własności ziemskiej. W tej sytuacji istotnym problemem było zasiedlanie i zagospodarowanie majątków ziemskich, gdzie brakowało budynków mieszkalnych i gospodarskich oraz inwentarza. Rozwiązanie tego problemu miał zapewnić napływ nowych osadników, których brakowało już od połowy 1946 r.²²

Działacze "wiciowi" złożyli w imieniu swojego związku memoriał Ministrowi Ziem Odzyskanych, Władysławowi Gomułce, na temat prowadzenia akcji spółdzielczo-parcelacyjnej w majątkach ziemskich. Ostatecznie na skutek sugestii władz włączono do tej akcji także ZWM, OM TUR i Związek Samopomocy Chłopskiej. Zgodnie z przyjętymi założeniami tworzone spółdzielnie parcelacyjne, w których prowadzono gospodarstwo zespołowe do czasu, kiedy będą istniały warunki do jego parcelacji. W dniu 12 marca 1946 r. powołano Radę Społeczną Osadnictwa Spółdzielczo-Parcelacyjnego z Władysławem

Wolskim przewodniczącym i Stanisławem Jagłą sekretarzem. Jej odpowiedniki powołano w województwach i powiatach, gdzie miał być prowadzony ten typ osadnictwa. Zakładano osiedlenie około 150 tysięcy rodzin chłopskich w około 6000 majątków²³.

Na Pomorzu Zachodnim oraz na pozostałych ziemiach odzyskanych osadnictwo spółdzielczo-parcelacyjne było niezbędne do zagospodarowania majątków ziemskich. W dniu 12 lipca 1946 r. (dość późno) powołano w Szczecinie Radę Społeczną OSP, a następnie w niektórych powiatach. Przewodniczącym Rady w Szczecinie został Wacław Rozenhal, prezes ZW ZMW RP "Wici". W jej składzie znalazł się także przedstawiciel ZWM. W październiku tego roku po zmianach personalnych w ZW ZMW RP "Wici" funkcje przewodniczącego Rady Wojewódzkiej OSP objął Leonard Makieło, a w marcu 1947 r. przewodnictwo przejął wicewojewoda Kaniewski²⁴.

Najważniejsze zadania przypadły instruktorom w województwach i powiatach, gdyż to oni byli odpowiedzialni za powodzenie kampanii osadniczej. Najwięcej instruktorów rekrutowało się z działaczy chłopskich i "wiciarzy" (ponad 80 %), a tylko niewielki procent stanowili członkowie ZWM. W województwie szczecińskim pracowało 32 instruktorów, z których tylko 3 było członkami "Wici", a 2 ZWM.

Zgodnie z decyzją Rady Głównej OSP województwo szczecińskie miały zasiedlić grupy osiedleńcze z województw kieleckiego i łódzkiego, a nadto z niektórych powiatów lubelskiego. Pierwsze delegacje osadników, które przybyły na Pomorze Zachodnie spotkały się z dobrym przyjęciem. Do września tego roku zarezerwowano 90 majątków. Najlepsze warunki dla osadnictwa spółdzielczo-parcelacyjnego były w powiatach gryfickim, nowogardzkim, szczecińskim, słupskim, łobeskim, kołobrzesckim i koszalińskim. Do końca 1946 r. osiedliło się w województwie szczecińskim w majątkach 1227 rodzin (4550 osób). Rok później liczba osiedlonych rodzin wzrosła do 5257, a osób do 21 184. Najwięcej osadników przyjeżdżało z powiatów opatowskiego, kieleckiego, sandomierskiego, ilżeckiego, pińczowskiego i częstochowskiego²⁵.

Przebieg akcji wykazał, że popełniono wiele błędów. Wynikały one ze złego informowania osadników o warunkach, przysyłania ludzi przypadkowych, niekiedy zwykłych szabrowników, którzy po wy-

przedaży otrzymanego inwentarza wracali do dawnych miejsc zamieszkania. Osadnicy z powiatu ilżeckiego w drodze na Pomorze Zachodnie sprzedali inwentarz, licząc że otrzymają nowy. Po przybyciu do Czernic w powiecie miasteczkim, nie mając inwentarza, powrócili do poprzednich miejsc zamieszkania. W Łękwie powiat łobeski osadnicy zabrali cały sprzęt oraz inwentarz i wyjechali, a w Wołowcu pow. Nowogard po zebraniu plonów wrócili w rodzinne strony²⁶.

Przez 3 lata prowadzenia osadnictwa spółdzielczo-parcelacyjnego na Pomorzu Zachodnim zagospodarowano 122 tys. ha ziemi, na której gospodarowało 29 212 osób. Utworzono jednak tylko 15 spółdzielni, które borykały się z wieloma trudnościami oraz brakiem pomocy ze strony państwa²⁷.

Organizacja i przebieg osadnictwa były przedmiotem posiedzenia WKWOM w Szczecinie w kwietniu 1946 r. Problemy udziału w tym typie osadnictwa przedstawił delegat ZG ZMW RP "Wici", Jan Kołodziej. W czasie posiedzenia potwierdzono konieczność zaangażowania się w tę akcję ZWM i "Wici". Akces do niej zgłosił również przewodniczący KW OM TUR, Wacław Dobiszewski, gdyż na Pomorzu Zachodnim istniały koła wiejskie tego związku. W dyskusji nad udziałem organizacji młodzieżowych i zakresem prowadzonych prac stanowisko zajął Stanisław Łęcki, podkreślając, że w warunkach Pomorza Zachodniego, odczuwającego dotkliwy brak przeszkolonego aktywu, faktyczny udział poszczególnych związków młodzieży będzie ograniczony, co spowoduje, że obowiązki spadną przede wszystkim na administrację i służby rolne²⁸.

Organizacja wiciowa interesowała się losami napływającej w ramach osadnictwa spółdzielczo-parcelacyjnego ludności, poprzez utrzymywanie kontaktów z zarządami wojewódzkimi związku w Łodzi, Lublinie i Kielcach, starając się pomóc osadnikom po ich przybyciu na Pomorze Zachodnie, służąc niezbędną informacją. W sierpniu 1946 r. ZW ZMW RP "Wici" zorganizował w Szczecinie naradę aktywu "wiciowego" z powiatów objętych osadnictwem. Uznano, że związek skoncentruje się przede wszystkim na pomocy osadnikom organizując posiłki na dworcach kolejowych, prowadząc punkty sanitarne. Koła "wiciowe" z najbliższej okolicy zaopiekują się przybywającą młodzieżą, nawiążą z nią kontakty. O potrzebie takiej pomocy świadczy list członka koła "Wici" z Gałęzinowa pow. słupski

zamieszczony w nr 20 "Wici" z 26 maja 1946 r., w którym podkreślał ogromne trudności w nawiązaniu kontaktów w nowym środowisku, przygnębienie i apatię u części osadników²⁹.

Probleмами osadnictwa zajęto się w czasie obrad I Wojewódzkiego Zjazdu ZMW RP "Wici" 6 października 1946 r. Zjazd wystosował apel do młodzieży "wiciowej" województw łódzkiego, kieleckiego, lubelskiego o czynny udział w zasiedleniu Pomorza Zachodniego i organizowaniu spółdzielni parcelacyjnych³⁰.

Kierujący po tym zjeździe wojewódzką organizacją wiciową Leonard Makiela dokonywał lustracji majątków zagospodarowanych przez spółdzielnie parcelacyjne. O tych lustracjach informowały także "Wici". W nr 34 "Wici" z 23 listopada 1946 r. pisano o spółdzielni w Tymieniu powiat koszański. Mieszkało tam 30 rodzin i działało koło "Wici" liczące 30 członków. Na początek obsiano 120 ha oziminami³¹.

Oceniając udział politycznych organizacji młodzieżowych w tym osadnictwie należy stwierdzić, że udział związków młodzieży w tych akcjach był na miarę ich społecznych, politycznych, a szczególnie organizacyjnych możliwości. Wkład ZWM i ZMW RP "Wici" był zróżnicowany, wynikało to bowiem z charakteru tych związków. Istotne było samo zaangażowanie kół i członków w upowszechnianie wiedzy o funkcjonowaniu związków młodzieżowych w środowisku lokalnym.

5. Ruch młodzieżowy a problemy osadnictwa po roku 1948

Przemiany polityczne w Polsce zapoczątkowane wyborami do Sejmu w styczniu 1947 r. wpłynęły na zmiany jakie zaczęły zachodzić w polskim ruchu młodzieżowym. W pracy poszczególnych organizacji młodzieżowych, a zwłaszcza ZWM i OM TUR, akcentowano przede wszystkim działalność organizacyjno-propagandową. W działalności kulturalnej starano się realizować treści ideologiczne.

Istniejąca dotychczas współpraca między organizacjami pod wpływem tych zmian zacieśniała się. Podpisana w sierpniu 1947r. umowa o współpracy między ZG ZWM a KC OM TUR była tego dowodem. Organizacje ZWM i OM TUR więcej uwagi poświęcały

wspólnym akcjom. Przygotowywano zjednoczenie ruchu młodzieżowego w związku z czym skoncentrowano cały wysiłek na sprawach ideowo-organizacyjnych. Powołana nowa organizacja - Związek Młodzieży Polskiej ze względu na różnice ideologiczne nie zainteresowała dużej części młodzieży. Poza organizacją pozostało na Pomorzu Zachodnim 23,4 % członków ZWM, 57,5 % OM TUR, 62,0 % "Wici" i 26,5 % ZMD. Na Pomorzu Zachodnim w nowej organizacji młodzieżowej było tylko 55,4 % członków z poprzednich³².

W okresie przygotowań do zjednoczenia Sejm uchwalił 25 lutego 1948 r. ustawę o powszechnym obowiązku przysposobienia zawodowego, wychowania fizycznego i przysposobienia wojskowego oraz organizacji spraw kultury fizycznej i sportu. Powołano Powszechną Organizację "Służba Polsce", która przejęła całą działalność gospodarczo-społeczną.

Na Pomorzu Zachodnim władze wojewódzkie PO SP powołano w marcu. W tym samym czasie rozpoczęto kampanię popularyzacyjną nowej organizacji, prowadzoną przez ZWM, OM TUR, ZMD i ZMW RP "Wici". Powołano również Radę Młodzieżową. Komendantem wojewódzkim został ppłk Stanisław Steczkowski, a zastępcą kpt. Edward Berezowski i szefem sztabu kpt. Józef Czylęko³³.

Już w kwietniu 1948 r. przeprowadzono nabór młodzieży z roczników 1929-1931 do brygad SP. Na Pomorzu Zachodnim zgłosiło się 310 osób. Już jednak w czerwcu tego roku w hufcach pracowało i prowadziło szkolenie 25 781 junaków, w tym aż 18 100 osób w hufcach gminnych. Hufce stacjonarne pracowały przede wszystkim przy odbudowie portu szczecińskiego i w innych działach gospodarki morskiej. Jedną z pierwszych brygad powstała w Gryficach i pracowała przy odbudowie zniszczonej w czasie wojny cukrowni. Inne brygady pracowały przy odgruzowywaniu Szczecina, w rolnictwie, leśnictwie i przemyśle³⁴.

Przemiany, które się dokonały w polskim ruchu młodzieżowym spowodowały, że w pierwszych miesiącach działalność koncentrowała się na sprawach organizacyjnych. Na Pomorzu Zachodnim proces łączenia się 4 organizacji przebiegał powoli. Poza nową organizacją (ZMP) ciągle pozostało ponad 12 000 członków byłych związków³⁵. Związek Młodzieży Polskiej w pierwszych latach istnienia skoncentrował się na działalności ideowo-politycznej. Problemy osadnictwa

były podejmowane wówczas, kiedy sprzyjały kształtowaniu nowej świadomości socjalistycznej. Typowym przykładem jest organizowanie młodzieżowych spółdzielni produkcyjnych na terenach zaniedbanych rolniczo lub mających jeszcze wiele ziemi nie zagospodarowanej.

ZMP traktował tworzenie młodzieżowych spółdzielni produkcyjnych jako własny wkład w proces uspołeczniania wsi. Akcja werbunkowa członków do spółdzielni przebiegała jednak wolno. Spowodowane to było niedomogami organizacyjnymi w samym związku oraz nieufnością środowiska wiejskiego do zjawiska kolektywizacji wsi. Problemy te były przedmiotem dyskusji w Sekretariacie ZG ZMP 22 czerwca 1949 r. w czasie której oceniono negatywnie działalność wielu zarządów wojewódzkich³⁶.

Planowano utworzenie po kilka spółdzielni produkcyjnych w każdym powiecie. Trudności z naborem młodych ludzi powodowały, że czekano na przyjazd osadników z Polski centralnej. Wytypowane majątki, w których miały powstać spółdzielnie były zdewastowane i zagospodarowanie ich wymagało dużo pracy. Z kilkunastu spółdzielni produkcyjnych utworzonych w drugiej połowie 1949 r. trudny okres przetrwały i zyskały społeczne uznanie Młodzieżowa Spółdzielnia Produkcyjna w Witkowie w powiecie stargardzkim i Młodzieżowa Spółdzielnia Produkcyjna w Liniach powiat pyrzycki³⁷. Obie kontynuowały swoją działalność także po przełomie październikowym w 1956 r.

Przypisy

1. Związek Walki Młodych. *Materiały i dokumenty*. Warszawa 1954, s.293
2. W. Muzyka, *Udział organizacji młodzieżowych w zasiedlaniu i zagospodarowaniu Ziemi Zachodnich w latach 1945-1948*. "Rocznik Słupski" 1985, s. 49-50
3. S. Żurawski, *Związek Walki Młodych na Pomorzu Zachodnim w latach 1945-1948*. "Koszalińskie Studia i Materiały", 1984, nr 3/4, s. 92
4. Związek Młodzieży Wiejskiej RP "Wici" w walce o postęp i sprawiedliwość społeczną. *Wybór dokumentów 1928-1948*. Wstęp i oprac. W. Gołębiowski i S. Jarecka-Kimłowska. Warszawa 1978, s. 197
5. S. Żurawski, *Związek Młodzieży Wiejskiej RP "Wici" na Pomorzu Zachodnim w latach 1945-1948*. W: *Z naszej tradycji*. Słupsk 1983, s. 32
6. "Wici" z 28 czerwca 1945
7. Związek Młodzieży Wiejskiej ..., s. 260-261
8. "Wici" z 1 maja 1945
9. "Wici" z 10 czerwca 1945. Inne przykłady: "Wici" z 7 października tego roku informuje o pracy związku na Pomorzu Zachodnim, w numerze z 16 grudnia 1945 r. o pracy Uniwersytetu Ludowego w Orzechowie Morskim pow. Słupsk.
10. "Młodzi Idą" z 26 czerwca 1945
11. T. Sierocki, *Młodzież w osadnictwie Ziemi Odzyskanych*. Biuletyn Komisji Historycznej KC ZMS. Warszawa 1960, s. 116
12. Pluciński, *Udział organizacji młodzieżowych w procesie zasiedlania Pomorza Zachodniego w latach 1945-1948*. W: *Wkład postępowych organizacji młodzieżowych w zagospodarowanie i rozwój Ziemi Odzyskanych po ich powrocie do Polski w 1945 roku*. Pod red. Jerzego Snopko. Szczecin 1983, s. 50
13. Tamże, s. 52; S. Żurawski, *Związek Walki...*, s. 102
14. S. Żurawski, *Związek Młodzieży Wiejskiej RP "Wici" na Ziemiach Zachodnich i Północnych w latach 1945-1948*. W: *Na wiciowych drogach. Materiały sesji historycznej*. Kraków 2-4 IX 1983. Kraków 1988, s. 266
15. J. Paluchowski, *Związek Młodzieży Wiejskiej RP "Wici" na Pomorzu Zachodnim w latach 1945-1948*. "Roczniki Dziejów Ruchu Ludowego" 1973, nr 15, s. 69
16. AAN, Zespół ZG ZMW RP "Wici", sygn. 414/93. Materiały I Wojewódzkiego Zjazdu ZMW RP "Wici" w Szczecinie
17. AP Szczecin, Zespół ZWM, sygn. 34/8. Sprawozdanie ZW ZWM w Szczecinie za sierpień 1946 r.
18. "Młodzi Idą" nr 29 z 11 listopada 1945
19. AP Szczecin, Zespół ZW ZWM, sygn. 34/8. Sprawozdanie z działalności ZW ZWM w Szczecinie za kwiecień 1946 r. W posiedzeniu uczestniczył Komentant Hufca Harcerzy - Zygmunt Bojarski.
20. AP Szczecin, Zespół WO PUR, sygn. 242. Sprawozdanie opisowe z przebiegu akcji osiedleńczej za czerwiec 1946 r.
21. AAN, Zespół ZG ZMW RP "Wici", sygn. 414/93. Materiały I Wojewódzkiego Zjazdu ZMW RP "Wici" w Szczecinie. Wystąpienie W. Rozentala.
22. S. Łach, *Osadnictwo wiejskie na Ziemiach Zachodnich i Północnych Polski w latach 1945-1950*. Słupsk 1983, s. 174 i n.

23. Tamże, s. 197; Żurawski S., *Związek Młodzieży Wiejskiej RP "Wici" na Ziemiach Zachodnich...*, s. 266
24. Relacja Mieczysława Piątkowskiego spisana w czerwcu 1983 r.
25. P.Dziurzyński, *Osadnictwo parcelacyjno-osadnicze w majątkach Ziemi Zachodnich. Polska Ludowa. Materiały i Studia*. T. 5. Warszawa 1966, s. 17
26. AP Szczecin, sygn. 3468, Zespół UWS. Protokół z posiedzenia Wojewódzkiej Rady OSP z 24 września 1946 r.
27. Tamże. Relacja Stanisława Łęckiego z czerwca 1983 r.
28. AP Szczecin, Zespół ZW ZWM, sygn. 34/8. Sprawozdanie z działalności ZW ZWM w Szczecinie za kwiecień 1946 r.
29. "Wici" z 26 maja 1946
30. AAN, Zespół ZG ZMW RP "Wici", sygn. 414/93. Materiały I Wojewódzkiego Zjazdu ZMW RP "Wici" w Szczecinie
31. "Wici" z 23 listopada 1946
32. AP Szczecin, Zespół ZW ZWM, sygn. 34/9. Sprawozdanie ZW ZMP w Szczecinie za IV kwartał 1948 r.
33. AP Szczecin, Zespół KW PPR, sygn. 473. Skład personalny KW PO SP w Szczecinie. Dokument bez daty.
34. Tamże. Sprawozdanie z pracy kulturalno-werbunkowej Komendy Wojewódzkiej PO "Służba Polsce" w Szczecinie za czerwiec 1948 r.
35. Tamże. Zespół ZW ZWM, sygn. 34/9. Sprawozdanie ZW ZMP w Szczecinie za grudzień 1948 r.
36. B.Hillebrandt, *Związek Młodzieży Polskiej*. Warszawa 1980, s. 67
37. Relacja Bogusława Karandyszowskiego spisana w czerwcu 1983 r.